НАЦИОНАЛНА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЕВРОПСКА УНИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА (НКЕУ-МК)

3 СЕСИЈА НА РАБОТНА ГРУПА 1:
ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ
(ПОГЛАВЈЕ 11)

РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ И МОЖНОСТИТЕ НА МЛАДИТЕ ЗА ПРЕТПРИЕМНИШТВО

ЕМЕЉ ТУНА
Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје
(УКИМ)

ПРВА ИНТЕГРАЛНА СТУДИЈА ФОКУСИРАНА НА МЛАДИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ - ЗАПАДЕН БАЛКАН

предизвици и можности

Фокус на студијата

Анализа на потребите на младите (вработување, обуки, социјална инклузија, аспирации)

Синтеза којашто ги комбинира националните податоци и квалитативните сознанија

Посебен акцент на родовите разлики и економско зајакнување на жените

- **Предизвици:**
- Ограничен пристап до квалитетно образование и стручно оспособување
- Висока невработеност, недостиг на достоинствени работни места
- Слаба инфраструктура и дигитална поврзаност
- Недоволна застапеност во политики и носење одлуки
- Родова нееднаквост и неискористен потенцијал на младите жени во руралните средини
- Сè порастечки тренд на миграција поради недостиг на можности

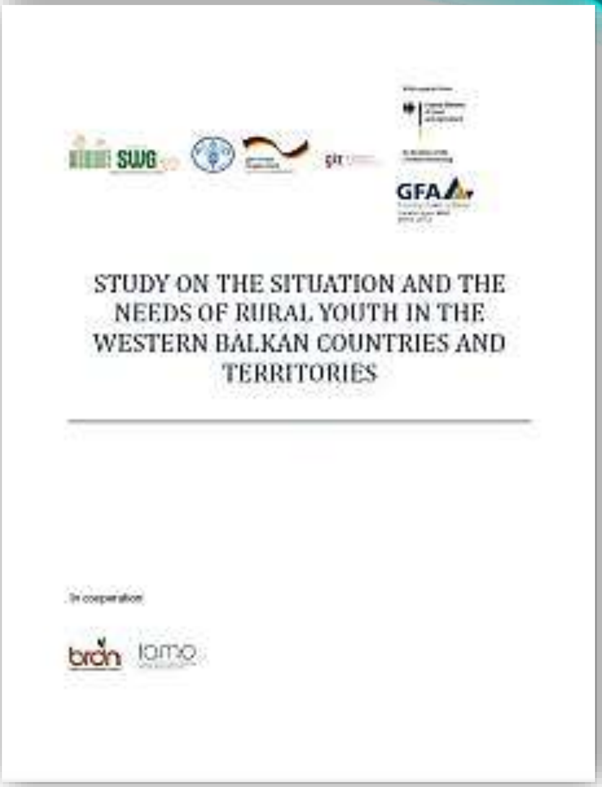
STUDY ON THE SITUATION AND THE NEEDS OF RURAL YOUTH IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES AND TERRITORIES

Цел:
Формирање политики засновани на докази за оснажување на руралната младина како сегашни и идни носители на руралниот развој.

МЕТОД

КАНЦЕЛАРИСКО ИСТРАЖУВАЊЕ
документи; законски акти; национални и меѓународни бази на податоци

ИНТЕРВЈУА
42 интервјуирани
Креатори на политики; претставници на академската заедница, невладини организации, локална самоуправа

6 национални извештаи, Регионален извештај

ДИСКУСИИ СО ФОКУС ГРУПИ
191 учесник
4 групи со минимум 7 учесници по земја;
учесниците поделени според возраст и пол

АНКЕТА
Вкупно испитаници: 2.158
Возрасни групи: 15–19; 20–24; 25–29; 30–40По земји:Албанија (АЛБ): 314Босна и Херцеговина (БиХ): 384Косово* (ХК*): 295Црна Гора (ЦГ): 163Северна Македонија (СМ): 268Србија (СРБ): 717

- ***Образование и вработување***
- ***Економски можности***
- ***Социјален живот***
- ***Рурална инфраструктура***
- ***Граѓанско учество и политичка партиципација***
- ***Инклузија***

ПРВА ИНТЕГРАЛНА СТУДИЈА ФОКУСИРАНА НА МЛАДИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ - ЗАПАДЕН БАЛКАН

Руралниот Балкан на раскрсница: демографски промени и предизвици

- Демографските трендови на Балканот ги одразуваат сложените општествени и економски процеси што се одвиваат во регионот.
- 8,2 милиони луѓе — речиси половина од населението на регионот (46%) живеат во руралните средини.
- Но, од 2010 до 2022 година, во секоја земја од регионот се бележи намалување на руралното население, и во број и во удел

Депопулацијата претставува упорен тренд, поттикнат од ниската стапка на наталитет (просечно 1,5 деца по жена), стареењето на населението и емиграцијата — особено кај младите и работоспособното население

Ниту една од шесте земји не го достигнува прагот за демографска обнова од 2,1 дете по жена, што е клучно за одржување на бројот на население во земјите со соодветна здравствена заштита

Меѓу 2012–2018 година, околу 155.000 лица годишно емигрирале во земјите на ОЕЦД; многумина не се враќаат

Само во 2018 година, 175.000 лица емигрирале од регионот – што претставува исчезнување на население големо колку еден средно голем град, за една година

ДЕМОГРАФИЈА – МЛАДИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Младите на Западен Балкан (Еуростат)
Вкупно млади (15–29): ~3.6 милиони → 21% од вкупното население

По земја (% од вкупното население, просек 2019–2023 / возраст 15–29 години):

- AL **Албанија:** 30,2%
- BA **Босна и Херцеговина:** 34,5%
- MK **Северна Македонија:** 35,4%
- ME **Црна Гора:** 29,3%
- RS **Србија:** 29,6%

Тренд кај руралната младина:
Опаѓање во бројот и уделот на население од 15–29 години!
Недостаток на податоци за Косово*/БиХ, застарени податоци за С. Македонија

Младите во руралните средини од Западен Балкан се **клучни за иднината на руралните заедници и земјоделството** - неопходно спроведувањето на иновативни, младински политики кои создаваат достојни работни места, го подобруваат квалитетот на живот и ја намалуваат миграцијата.

Ризици доколку не се адресираат:

➡ Континуирана миграција и одлив на мозоци

➡ Демографски пад и слабеење на руралните заедници

➡ Намалена земјоделска продуктивност

<u>Можности и решенија:</u>

✓ Доколку добијат соодветна поддршка, руралните млади можат да имаат трансформативна улога во оживување на овие заедници преку:

Поддршка на иновации, претприемништво и одржливи агро-прехранителни системи

Подобрување на образованието, вештините и дигиталниот пристап

Зголемување на можностите за вработување и инфраструктурата

Обезбедување учество на младите во креирање политики

ИЗБРАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА КРЕИРАЊЕ И СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЕФЕКТИВНИ И ЦЕЛНИ ПОЛИТИКИ ЗА МЛАДИТЕ И ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ ЗА РУРАЛНАТА МЛАДИНА

ЗЕМЈА	Албанија	БиХ	Косово	Ц. Гора	Македонија	Србија
Владина институција надлежна за млади	√	√	√	√	√	√
Дефинирање на наменетата група млади корисници	√	√	√	√	√	√
Стратегија и акциски план	√	X	√	√	√	√
Мапирање на различните потреби на различни категории млади луѓе	Само како хоризонтално прашање – не насочено специфично кон младите од руралните средини!					
Истражување на темата млади во руралните средини	Само како прашање што се однесува на повеќе области – не е наменето специфично за младите од руралните средини и не на ниво на Западен Балкан					
Статистика и емпириски информации	X	X	X	X	√	√
Гарантен фонд за млади	X	X	X	X	√	X
Суштинско учество на младите во креирањето на политики за млади, во работењето на младински здруженија и земјоделски организации	X	X	X	X	X	X

ОБРАЗОВАНИЕ

Држава	Возраст 15–19	Возраст 20–24	Возраст 25–29	Возраст 30–40
АЛБАНИЈА	Жени: ● недоволно вреднувана стручно-техничка едукација Мажи: ● **ограничен пристап до средно образование** (завршено во урбани средини - проблеми со инфраструктура)	Жени: □ проблеми со пристап (лаборатории, спортски содржини) Мажи & Жени: □ недоволни квалификации на наставниците		
БиХ	Жени: ● **недостиг на наставници, нема градинки**		Мажи: □ **недостаток од вонучилишни активности**, урбаните училишта се поатрактивни	
Косово	Мажи & Жени: □ **нестабилен пазар на труд** □ **централизација на високото образование, пречки за етничките малцинства** 24% образование надвор од земјата / 24% во урбани средини □ 23% образование надвор / 37% во урбани средини			
Црна Гора	Мажи: □ едукацијата ја подобрува репутацијата на младите, кај повозрасното население**, иновациите, свест за климатски промени**	Мажи: ● **слаба поддршка од државата, недостиг од информации за можности во локалната заедница**	Жени: ● нема средно образование во рурални средини, мора да патуваат	Жени: □ недостиг на практична обука, потребна е едукација за претприемништво
С. Македонија	Мажи & Жени: □ остануваат во рурални средини близу до градовите Мажи: □ стручно образование Жени: □ **општи средношколски профили, неусогласени со локалниот пазар**	Мажи & Жени: ● **миграција поради недостиг од образовни/економски можности**	Мажи: □ **недостиг на практична обука во повисоки нивоа на образование**	Сите: ● тешкотии при транзиција кон вработување поради **несоодветност на образовните програми со пазарот**
Србија	Општо: □ намалување на бројот на индивидуи со ниско ниво на образование - Руралната младина почесто се откажува од образованието □ предности/недостатоци на основното образование Општо: □ застарени програми, неформалното образование подобро во урбаните средини Жени: □ **не сакаат да се вратат дома по завршувањето на образованието** Мажи: □ рано напуштање поради земјоделски активности Повозрасна категорија на мажи: □ потребно е зголемување на капацитетот на наставниот кадар во руралните средини			

ВРАБОТУВАЊЕ И ЕКОНОМСКИ МОЖНОСТИ

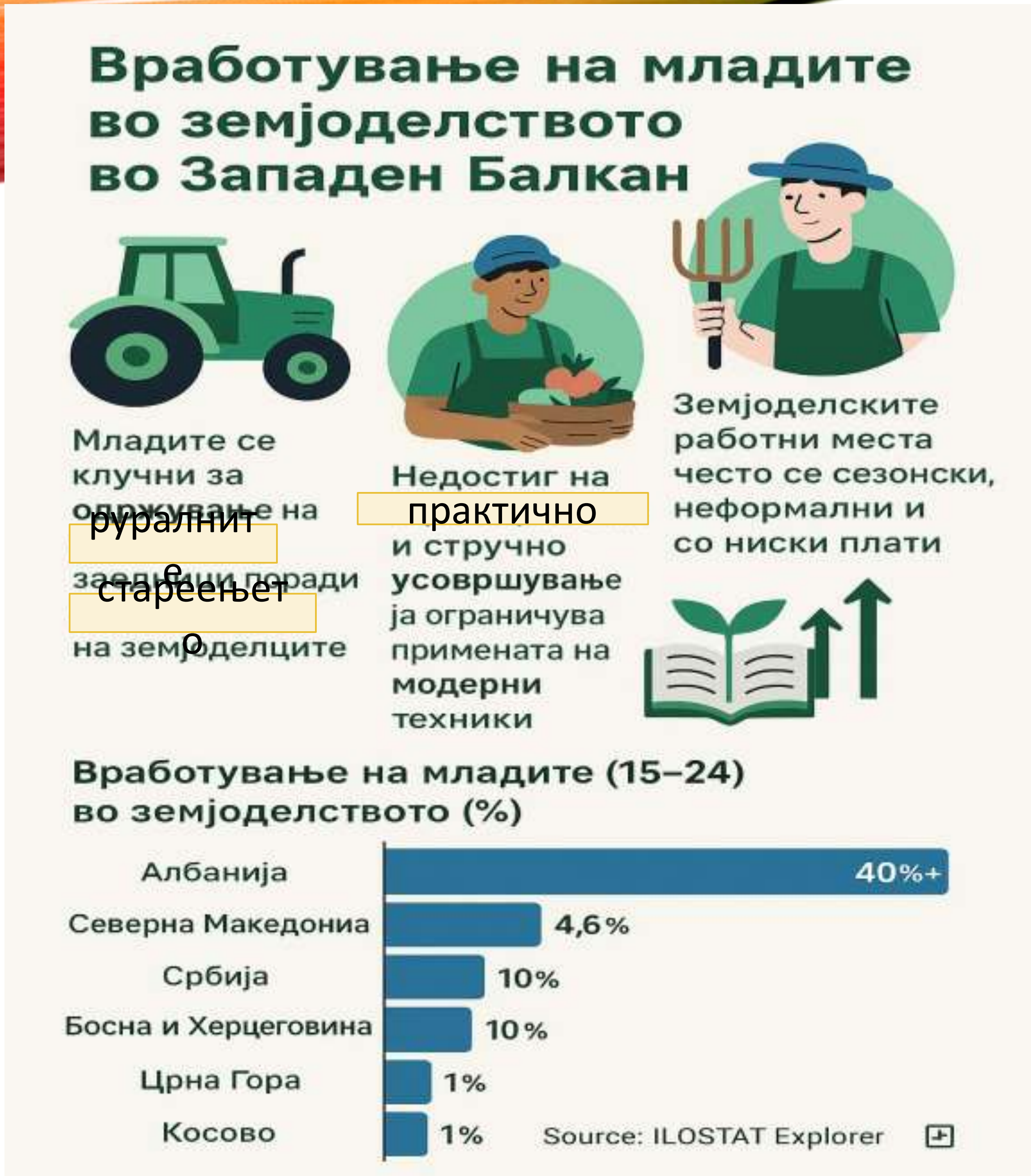

ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА МЛАДИТЕ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО

- Земјоделството е примарен извор на приходи во руралните средини, но секторот е во криза!
- Помладите генерации го избегнуваат земјоделството поради неговата лоша репутација.

ВКЛУЧЕНОСТ НА МЛАДИТЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Албанија	**Ограничени економски можности → миграција и емиграција; наследството често фаворизира синови, поделбата на малите фарми е комплицирана, ќерките се откажуваат од својот дел.**
Босна и Херцеговина	**Родителите ги охрабруваат децата да се преселат во градовите**; високи **флуктуации на цени**, **нестабилни политики** и недостиг **на програми за млади земјоделци**; традиционалните методи го отежнуваат **пристапот до специфични пазари**.
Северна Македонија	**Нестабилни пазари**, **сложени процедури за наследство на земјиште**, ограничен **пристап до финансии** и **мала одлучувачка моќ** во домаќинствата.
Црна Гора и Србија	Вклученоста на младите варира со возраста: помладите се повеќе делумно ангажирани, постарите повеќе целосно работење.

СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА

Албанија	Босна и Херцеговина
Неразвиена инфраструкт **струја, транспорт, здраво** **Жените бараат социјалн** **осигурување, породилно** **Младите (25-29) нагласув** **подобро ментално здравј**	**ура: патишта,** **тво.** **ните врски и** **бизнис.** **ата, лошо здравје,**
Косово* **Лош јавен транспорт и ог** **услуги.** Недостаток на социјални **чувство на изолација.** **Ментално здравје и фина** **се големи проблеми.**	**евтино домување,** образование и **е концентриран во**
Србија **Лоша рурална инфрастр** транспорт и здравство. Младите се соочуваат со **нередовен транспорт.** **Финансиската состојба и возраст влијаат на** **задоволството со животот.**	**те зависат од** **ена автономија.** озитивни примери на крајбрежјето.

- **Интересни изјави**
- □ **Албанија:** инфраструктурата е клучна за останување и повраток во руралните средини
  - Маж (25–40 години): ***„Добрата инфраструктура ги тера луѓето да се вратат во руралните области“***
  - Жена (25–40 години): ***„Патиштата се како артерија на нашиот живот“***
- **Косово***: ограничен и нередовен јавен транспорт

  „Мора да се разбудите многу рано ако сакате да користите автобус, а ако часовите се одложат, чекаме долго во студот до следниот автобус“

ПОЛИТИЧКА АКТИВНОСТ

Албанија ***Младите (особено 15-24 год.), гледаат на политичката активност како мотивирана од лична корист или партиска припадност.*** **Патријархални норми – ограничено учество на жените во политиката.** **Недостаток на транспорт дополнително го ограничува нивното ангажирање.** **Општа демотивација: само мал процент изјаснуваат политички ставови, повеќето од нив мажи и од повозрасните групи на млада популација.**	**Босна и Херцеговина** **Учество на млади во организации, партии и младински тела е многу ниско.** **Ниско ниво на волонтерство и недоверба во политичките партии, особено кај жените.** **Недостаток на знаење за правата и можностите, особено во руралните области.**
Косово **Голема недоверба во институциите;** младите се чувствуваат недоволно застапени и исклучени од одлуките. Мора да се имаат политички врски за работа; малку млади се вклучени во активизам или волонтерство **Младите гласаат, но генерално не веруваат дека можат да предизвикаат промена.**	**Северна Македонија** **Политичките партии имаат ниска доверба**, мал ангажман на млади во политиката и кооперативи. 30% од младите изјавиле дека веројатно ќе гласаат. Ниско учество во волонтерство и застапување на политички ставови; **мажите гласаат повеќе од жените.**
Србија **Ниско учество во активизам и вклученост во политика; младите се пасивни набљудувачи.** Интересот расте со возраста (30-40 години). 68% мислат дека состојбата се влошува; **недоверба во јавни официјали и неефикасни политики**.	**Црна Гора** Мислење дека состојбата на руралните млади се влошува. Ограничени социјални и културни можности; традиционални родови улоги ја ограничуваат женската активност. **Ниско волонтерство на групи или партии, повеќе мажи отколку жени.** Потребни се ефективни политики и локален активизам.

- **ПОВЕЌЕ ИНФОРМАЦИИ**
  - **SWG RRD / Media/ Publications**
  - **https://seerural.org/wp-content/uploads/2025/01/RURAL-YOUTH.pdf**

emelj.tuna@fznh.edu.mk
ana.simonovska@fznh.edu.mk
natalija@agrif.bg.ac.rs

STUDY ON THE SITUATION AND THE NEEDS OF RURAL YOUTH IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES AND TERRITORIES

Evelina Azizaj NATIONAL EXPERT Albania

Alen Mujcinovic NATIONAL EXPERT Bosnia & Herzegovina

Vlere Krasniqi NATIONAL EXPERT Kosovo

Ana Velimirovic NATIONAL EXPERT Montenegro

Isidora Ljumovic NATIONAL EXPERT Serbia

Ana Simonovska NATIONAL EXPERT North Macedonia

Emelj Tuna NATIONAL EXPERT North Macedonia

Ivana Janeska-Stamenkovska NATIONAL EXPERT North Macedonia